

บทบาทขององค์กรพัฒนา เอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาแบบมี
ส่วนร่วม : กรณีศึกษาโครงการพัฒนาชนบทแคว้นระบบ - สียัก

นางสาวอังคณา อาคมียะนันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยา - มานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๓๑

ISBN ๙๗๔ - ๕๖๗ - ๗๖๗ - ๕

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

012914

i 10297686

The Role of Non - governmental Organizations in Participatory
Development : The Case study of Kwairrabom - Seeyad
Development Project

Miss Angkana Artameeyanand

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirments
for the Degree of Master of Arts
Department of Sociology - Antropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1987

ISBN 974 - 567 - 717 - 5

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทขององค์กรพัฒนา เอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาโครงการพัฒนาชนบทแควระบบ - สียัก
ชื่อนิสิต นางสาว อังคณา อาศมียะนันท์
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว
ภาควิชา สังคมวิทยา - มานุษยวิทยา
ปีการศึกษา ๒๕๒๔

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มุ่งสนใจศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนา เอกชนในการผลักดันส่งเสริมให้เกิดองค์กร ประชาชนที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของประชาชน และศึกษาถึงบทบาทการทำงานขององค์กร ประชาชนดังกล่าวว่าจะสามารถเป็นตัวแทนของประชาชนในการพัฒนาอย่างเป็นอิสระและยังประโยชน์ให้ชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่ โดยที่ผู้ศึกษาได้ใช้กรณีศึกษาของโครงการพัฒนาชนบทแควระบบ - สียัก ว่ามีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดกลุ่ม ชนาคารข้าว ชนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาและศึกษาบทบาทการทำงานของกลุ่มทั้งสาม ว่าจะสามารถแก้ปัญหาและทำประโยชน์ให้กับชุมชนอย่าง เป็นตัวของตัวเองหรือไม่

ในการศึกษานี้ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง บทความ และผลงานวิจัยต่าง ๆ
๒. ข้อมูลจากการวิจัยสนาม ซึ่งจะเป็นข้อมูลจาก

๒.๑ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความต่อเนื่อง โดยเข้าไปอาศัยในชุมชน

๒.๒ การสัมภาษณ์ ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ ตามแนว สัมภาษณ์ และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้ที่อยู่ในข่ายการสัมภาษณ์ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ หรือนักพัฒนาขององค์กร พัฒนา เอกชน และประชาชนในพื้นที่โครงการ

จากการศึกษาพบว่า องค์กรพัฒนามีบทบาทที่สำคัญ ๔ ด้าน คือ บทบาทในการปรับตัว (Adaptation) บทบาทในการกระตุ้น (Agitator) บทบาทในการระดมทรัพยากร (Resource Mobiliser) และบทบาทในการประสานงาน (Coordinator) ที่มีส่วนผลักดันส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตนเอง จนในที่สุดสามารถสร้างแกนนำในการพัฒนาคือ กลุ่มธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา ซึ่งกลุ่มเหล่านี้สามารถสร้างการยอมรับ และระดมความร่วมมือของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อการและดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มต้นตลอดทั้งขบวนการ ชาวบ้านมีความเข้าใจในกลุ่มทั้ง ๓ และมีความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของ รวมทั้งให้ความร่วมมือในการดำเนินการ เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังสามารถตกลงสร้างกฎเกณฑ์ร่วมกันได้ และทุกคนก็มีความเคารพในกติกาที่ร่วมกันสร้าง สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มทั้ง ๓ ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นต่าง ๆ ของการพัฒนา คือ

๑. มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาวิเคราะห์สาเหตุ พิจารณาแนวทางแก้ไข
๒. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางแก้ไข และวางโครงการแก้ปัญหา
๓. มีส่วนร่วมปฏิบัติตามโครงการที่วางไว้
๔. มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่ได้จากโครงการ
๕. มีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

บทบาทการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนดังกล่าว นอกจากจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา และสามารถแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชาวบ้านอย่างตรงเป้าหมายแล้ว ได้กลายเป็นสถาบันของชุมชนที่บทบาทในการแก้ปัญหาของธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา สามารถประสานกับกระบวนการสร้างความมั่นคงให้แก่ตัวกลุ่มทั้ง ๓ เอง จนสามารถทำให้ กลุ่มธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา สามารถพัฒนาตนเองขึ้นจนกลายเป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน และสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาความคิดของชาวบ้าน จนกระทั่ง เกิดความรู้สึกนึกคิดที่เชื่อมั่นและพร้อมที่จะกินร่นเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง รวม

ทั้งสามารถพัฒนาความร่วมมือกันในบ้าน เกิดสำนักกระทันหันถึงหน้าที่ของคนในชุมชนที่
จะต้องแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นวิถีชีวิตที่คั่งงามของชุมชนในปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดกระบวนการพัฒนาที่ประชาชนมีส่วนร่วม เกิดกลุ่ม
แกนนำที่กลายเป็นสถาบันของชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาขึ้นภายในชุมชนแล้วก็ตาม แต่
ก็มีขีดจำกัดมากมายในการดำเนินการพัฒนาที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งขีด
จำกัดดังกล่าวจะเป็นขีดจำกัดที่มาจากลักษณะโครงการเอง ได้แก่ ลักษณะการบริหารของ
โครงการ ลักษณะของการทำงานที่ขาดการกระจายข่าวสาร ขาดการรวดเร็วในการรับ
ผลประโยชน์ และการขาดแคลนทรัพยากรของโครงการในการดำเนินการ ขีดจำกัดที่มา
จากภาวะแวดล้อมของโครงการ ได้แก่ ขีดจำกัดทางกายภาพ, ขีดจำกัดทางเศรษฐกิจ,
ขีดจำกัดทางสังคม, ขีดจำกัดทางการเมือง, ขีดจำกัดทางวัฒนธรรม และขีดจำกัดทาง
ประวัติศาสตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Role of Non-Governmental Organizations in
Participatory Development : The Case Study of
Kwairrabom-Seeyad Development Project

Name Miss Angkana Artameeyanand

Thesis Advisor Surichai Wun'Gae

Department Sociology and Anthropology

Academic Year 1987

Abstract

This is a study of the role of Non - governmental Organization in the supporting people - organizations as vehicles of people's participation in development. It is a case study of Kwairrabom - Seeyad Development Project. The major aspect considered are the role of the Project in support of rice bank, buffalo bank and the cooperation in development and the success achieved by the people's organizations, both in overcoming immediate community problems and in acting as change agent for further development of the community.

This study is divided in to two main parts.

The first part is an inquiry, based on documentation about the suitability an conditions for non - government organization to participate in national development.

The second part is field research of the case study. Participant observation and unstructured interview with interviewguide is employed.

(1)

From this findings, it appears that the role of the non - government organization is adaptation agitator, resource - mobiliser and coordinator, the role of non - government organization can support of people participation in development and can establish ricebank, buffalo bank and cooperation in development. This groups and vehicles of people's participation in development. People can participate in 5 stages which are

1. Find the problems of community
2. Decis~~ion~~ making
3. implementation
4. Benefits
5. Evaluation

This part of the study also found that people organization can play a role in tackling the problems of poorer members of the community, an also acted as a change agent for the furture development of the community. We can say that such people - organizations are facing the test of being institutionalized for the community.

Although non - government organization can support people's participation and institutions in the community there are also many limitations. The limitations are physical factors administrative accesibility and impoverishch resources.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจากอาจารย์ และผู้มีพระคุณหลายท่าน ที่สมควรจะต้องกล่าวถึงไว้ ณ ที่นี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุริชัย หวันแก้ว อาจารย์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จและปรากฏอยู่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ คร. สุภางค์ จันทวานิช ผู้ซึ่งสละเวลาให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ในการทำวิทยานิพนธ์ ในช่วงที่อาจารย์ที่ปรึกษาไปต่างประเทศถึง ๒ เดือน แม้กระทั่ง เมื่ออาจารย์ที่ปรึกษากลับมาแล้ว ท่านก็ยังคอยแนะนำและกระตุ้นให้ผู้ศึกษามีกำลังใจในการพยายามทำวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์โดย เร็วด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ คร. วิทวัส คงคากุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคุณภูมิธรรม เวชยชัย กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้คำแนะนำปรึกษาและข้อแนะนำทางวิชาการ ตลอดจนการตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ผู้ศึกษา ขอกราบขอบพระคุณประชาชนบ้านยางแคง ตำบลคูย่ายหมี่ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา คุณเกษม เพชรนที ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาชนบทแควระบบ - สียัก รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์ ให้ข้อคิดและความรู้ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณคุณอุไร วัฒนคุณ มหาคุณ ประธานมูลนิธิส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพัฒนาชุมชน ที่มีส่วนเกื้อหนุนและเอื้ออำนวยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนให้บริการข้อมูล ข่าวสารและข้อเสนอแนะต่อการเขียนวิทยานิพนธ์อย่างดียิ่ง

และที่สำคัญยิ่งที่สมควรจะต้องกล่าวถึง ได้แก่ ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนอัน เป็นปัจจัยสำคัญของการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ โดยให้ทุนภายใต้โครงการ

วิจัยเรื่อง "สถานภาพและศักยภาพขององค์กรประชาชนในการพัฒนาชนบทฉะเชิงเทรา"

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อบิดา มารดา ที่ทำให้
ผู้ศึกษาสามารถมีพลังและกำลังใจ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์
และสามารถปรากฏแก่สายตาของท่านในปัจจุบัน.

อังคณา อาคมียะนันท์

๑๐ พ.ค. ๒๕๒๘

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑	
• บทนำ	๑
- ความสำคัญของปัญหา	๑
- แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
- ประเด็นที่ศึกษา	๓๔
- วัตถุประสงค์ของการศึกษา	๓๔
- สมมุติฐานการศึกษา	๓๔
- ขอบเขตของการศึกษา	๓๕
- วิธีการศึกษา	๓๖
- ข้อจำกัดของการศึกษา	๓๗
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๓๗
- นิยามศัพท์	๓๗
- ตัวแปร	๓๘
- วิธีวิเคราะห์	๔๓
บทที่ ๒	
๒ ข้อมูลทั่วไปของชุมชนและโครงการพัฒนา	๔๔
- ข้อมูลทั่วไปของชุมชน	๔๔
๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชน	๔๔
๒. สภาพทั่วไปของชุมชน	๔๕
๓. ความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน	๔๗
- ลักษณะรูปแบบของโครงการพัฒนาชนบทแควระบบ - สียัก ..	๔๘
๑. หลักการและจุดมุ่งหมายของโครงการ	๔๘
๒. โครงสร้างการบริหารและวิธีการดำเนินงาน	๕๔

บทที่ ๓ บทบาทขององค์กรพัฒนาชนบทเอกชน (โครงการพัฒนา
ชนบทแควระบบ - สียัค) ๘๘

๑. ภูมิหลังและความเป็นมาของโครงการพัฒนาชนบท
แควระบบ - สียัค ๘๘

 ก. การเข้าสู่ชุมชนของนักพัฒนา ๘๘

 ข. จุดเริ่มต้นของนักศึกษา : การศึกษาชุมชนและแนว
 ทางแก้ไข ๘๘

 ค. การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เมื่อแรกตั้ง
 โครงการ ๘๘

 ง. ปัญหาและอุปสรรคเมื่อแรกตั้งโครงการ ๘๘

๒. กิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงปีที่ ๑ - ๒ และสภาพปัญหา ๘๑

๓. การเกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาและการ
 พึ่งตนเอง : โครงสร้างและการดำเนินงานสร้างกลุ่ม
 ธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
 การพัฒนา ๘๘

 ก. ก่อนจะมา เป็นธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่ม
 ออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา : การเกิดกลุ่มของชาวบ้าน
 ที่มีความสามัคคีและต้องการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ๘๘

 ข. การเกิดกลุ่มธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่ม
 ออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา : วิธีการดำเนินงานในการ
 จัดทำกลุ่ม ๘๖

 ๑. แนวความคิดในการสร้างกลุ่ม ๘๓

 ๒. เงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้เกิดกลุ่มทั้งสาม ๘๘

	๓. องค์ประกอบของสมาชิกและการบริหารงานภายใน กลุ่มธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการพัฒนา	๑๐๘
	- สรุป บทบาทขององค์การพัฒนาเอกชน	๑๑๓
บทที่ ๔	การมีส่วนร่วมของประชาชนและเงื่อนไขที่แสดงให้เห็นถึงการ กลายเป็นสถาบันขององค์กรประชาชน	๑๑๔
	- การมีส่วนร่วมของประชาชน	๑๑๔
	- บทบาทการทำงานของกลุ่มธนาคารข้าว ธนาคารควาย และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา : เงื่อนไขที่แสดงให้เห็น ถึงการกลายเป็นสถาบันของทั้ง ๓ กลุ่ม	๑๑๘
	๑. บทบาทในการแก้ปัญหา เฉพาะหน้าและระยะยาวของชุมชน.	๑๒๐
	๒. บทบาทในการสร้างการยอมรับของคนในชุมชน	๑๒๔
	๓. บทบาทในการมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นและไ้รับ ความช่วยเหลือจากองค์กร เหล่านั้น	๑๒๖
	๔. บทบาทในการทำงานที่เป็นเอกภาพปราศจากการถูก ครอบงำจากองค์กรภายนอก	๑๒๘
	๕. บทบาทในการ เป็นตัวนำการ เปลี่ยนแปลง	๑๓๐
	๖. ความสามารถจะดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต	๑๓๒
	- สรุป	๑๓๓
บทที่ ๕	ชี้คจำกัดที่มีผลต่อการที่องค์กรพัฒนา เอกชนจะส่งเสริมให้เกิดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนา	๑๓๕
	๑. ชี้คจำกัดเกี่ยวกับลักษณะของโครงการ	๑๓๘
	๒. ชี้คจำกัดเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมของโครงการ	๑๓๘
	- สรุป	๑๔๑

	หน้า
บทที่ ๒ - บทสรุป	๑๕๓
- ข้อเสนอแนะ	๑๕๐
บรรณานุกรม	๑๕๒

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑	ร้อยละของจำนวนประชากรของกลุ่มบ้านเนินกรอง บ้านยางแดง บ้านกุกตาทอง ๕๒
๒	ร้อยละของจำนวนประชากรในกลุ่มบ้านเนินกรอง บ้านยางแดง บ้านกุกตาทอง แยกตามอายุ..... ๕๓
๓	ร้อยละของระดับรายได้ และการกระจายรายได้ของกลุ่ม บ้านเนินกรอง กลุ่มบ้านยางแดง และกลุ่มบ้านกุกตาทอง..... ๕๔
๔	ร้อยละของลักษณะการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนในกลุ่มบ้าน เนินกรอง บ้านยางแดง และบ้านกุกตาทอง..... ๖๔
๕	แสดงลักษณะการถือครองที่ดิน การถือครองที่ดิน ๖๕
๖	ร้อยละของแหล่งที่มาของเงินกู้ในหมู่บ้านเนินกรอง ยางแดง กุกตาทอง..... ๖๗
๗	ร้อยละของจำนวนประชากรในหมู่บ้านเนินกรอง ยางแดง กุกตาทอง จำแนกตามลักษณะระดับการศึกษา..... ๗๐
๘	ร้อยละของเด็กในหมู่บ้านเนินกรอง ยางแดง กุกตาทอง ๗๑ จำแนกตามระดับชั้นเรียน
๙	จำนวนครัวเรือนที่มีการสาธารณสุข..... ๗๓
๑๐	ร้อยละของการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการพัฒนาชนบท แควระบบ - สียัก ของกลุ่มบ้านเนินกรอง ยางแดง กุกตาทอง..... ๗๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย